Allah

Duygularımın bir kişiliği olup olmadığını neden hep merak etmişimdir bilmiyorum. Bunu söylerken iç dünyamdan , derinliklerimden , gönlümde gördüklerimden bahsediyorum. Gözden kaçtığında sürekli tekrarlanan düşünceler, duygular ve psikolojik haller bana neyi hatırlatmaya çalışmaktaydı ve duygusal kimliğimle ne alakası vardı, merak ediyordum. Önceleri ne anlatmaya çalıştıklarını bir türlü anlamıyor, sorgulamaya devam ediyor ve içimden geçenlerin çoğuna katılmamakla beraber, tavrım şaşırma noktasında donup kalıyordum.

Daha sonraları bu duyguların, insanlığın tarih boyunca kendisi ve doğa ile olan ilişkisi sonucu ortaya çıkmış ve biçimlenmiş rastgele haller olup olamayacağı sorusu takıldı aklıma. Peki tarihsel süreçte özensizce oluşmuş söz konusu haller tüm insanlık için aynı olacak şekilde, tek bir kelime yada kavramla nasıl ifade edilebiliyordu, burada bir ortaklıktan söz etmek mümkün ise bu aynı paydada buluşma birlikteliğinin tarifi nasıl yapılmalıydı. Ben utanırken en yakın arkadaşımda aynı meseleler karşısında aynı tepkiyi gösteriyor, utanabiliyor, sevinebiliyor, güveniyordu. Bu bana duygularımızın geçmişin yaban benzeşmelerinin bir sonucu olamayacağını hep hissettirmiştir, bir zarif ortaklığı tarif eden ip uçları aklımın köşesinde, beni bekliyor ve anlaşılmayı diliyordu.

Kendimi gözden geçirmem gerekiyordu, bunu hissetmekteydim. Neyi ne kadar bildiğimi bilmiyor ancak zihnimdeki rahatsızlığı çözme ihtiyacı duyuyorum o günlerde. Bir az o günlere dönelim hep birlikte, içimdeki sesin anlatmaya çalıştıklarına kulak vermeliyim, bunu seziyor ancak yeterliliğimi de sorguluyordum bir yandan .

Duygularımın ard arda değişim gösterdiği bir gün, çok farklı görüntülerin kısa filmlerinden birer slayt almak geldi aklıma. O günün benim için çok önemli olduğunu söylemeliyim. Yanlış hatırlamıyorsam içimden “ arkadaşıma sen kimsin diyen “ bir sahneyi değerlendirmeye aldığım ve kaybetmemeye çalıştığım bir anda, irdeleyen edasıyla ben ne yapıyorum sorusu aklıma ulaştı. Zihnimdekinin nasıl bir senaryo olduğunu anlamaya çalışırken, ben bu adamı küçük görüyorum herhalde dedim içimden. Sen kimsin beyanı ile küçük görme arasında çok yakın bir ilişki vardı. Onun toplam vasıflarına benim tepeden baktığım ayan beyan ortadaydı, duyguların ve düşüncelerin hercü merc olduğu o sahnede. Bir arka plan vardı ! ve içimden geçenleri alışkanlık haline getirerek sorgusuz bir ben yaratmaya çalışan, kimliği tespit edilememiş saklı yönüm.

Sen kimsin diyen kimdi ? Yaptığı yaramazlıkların arkasından suçunu örtmeye çalışırken olmadık karmaşalar yaratan bir çocuğun, arkasında bıraktığı izler misali bir durumu görebiliriz bu illüzyon oyununda. Sonra düşündüm, ya ben aklıma düşen ve üstünlük izleri taşıyan bu tavırla sözünü ettiğim arkadaşıma bir şeyler söyleseydim. Açıkça davranışlarıma katılma iddiası olan bir duygusal haldi bu ve ilişkilerim üzerinde söz sahibi olmayı kendisine görev biliyordu. Bu benim gerçeğim mi? yoksa kimliğini tespit etmem gereken manevi yönlerimden birisi miydi ? Tasavvuf çalışmalarımdan söz konusu yönümün benliğim, nefsim yada egom olduğunu çıkarabiliyordum. Sonra korktum, bir sözlük dolusu “sen kimsin” beyanının arkasında o olabilir mi diye telaşlandım.

Düşüncelerimi, hatta kendimi biraz da zorlayarak, bir adım daha ileri taşımaya çabalarken, iç dünyamın, manevi yönlerimin arasındaki ilişkilerinden oluşmuş bir ahenk olup olamayacağı gibi bir kurgu oluştu zihnimde. Beni en yakın arkadaşıma “ sen kimsin “ dedirtecek noktaya getiren faili bulmak ve ne yapmaya çalıştığını anlamak, ilk işim olmalıydı diyerek slaytı önüme koydum.

Ben şehirde doğmuş ve davranışlar konusunda ince hatlara sahip bir ailenin parçasıydım. Sözünü ettiğim arkadaşımsa taşralı , zor koşullarda yaşamını sürdürmüş bir ailenin büyük oğluydu. Bu not alınmıştı, kendisini ortaya koyarken kendisi ile çevresini kıyaslamaktan başka hiçbir meziyeti olmayan nefsim, arkadaşımın bir gün sosyal bir konuda, " sen bu konuyu bilemezsin " gibi bana yönelmiş sözüne, o an olmasa bile " sen kimsin " karşılığını verirken, yaklaşımını dayandırdığı kıyas noktası kendisinin daha üstün sosyal vasıflara sahip olduğu yanılgısıydı.

Bu konunun üzerinde oldukça uzun bir süre düşündüğümü hatırlıyorum. Duygularımızı ifade ettiğimiz kavramları gözümün önünden geçirirken, karşısındaki insanı küçük gören bir ruh halinin, aslında kendisinin hangi duygunun etkisi altında olduğunu sorgulamam gerektiğini fark etmem çok uzun sürmedi. Burada bir üstünlük beyanı söz konusuydu, ben arkadaşıma tepeden bakma gayreti içindeyken, benliğimin vehimleri arasından bunun gurur duygusu olabileceğine dair çağrışımları, aklımın gönül aynamdan alarak çözümleyip dile getirdiğini hatırlıyorum.

Günlük dilde kullandığımız duygu, düşünce ve psikolojimizi ifade etmeye çalışırken telaffuz ettiğimiz kavramların arkasında, farklı bir hikaye olduğuyla ilgili sezgilerimin haklı olabileceğine dair fikirler yavaş yavaş gün yüzüne çıkıyor diye düşündüm ve sevindim. Farkındalığım kararlığımı besliyor, duygularımı yönetebileceğimle ilgili umutlar, kaybolmaya doğru gittiğim sonbahar ormanında sevinç kandillerini dallara asıyordu.

Peki ben hiç yaşamım boyunca kendimi küçük görmüş müydüm ? Gurur gibi genel ve zaman içerisinde kullanım hataları yaparak çok manalı bir ifade haline getirmiş olduğumuz söz konusu kavramı çözümlemeye çalışırken, eniştemin ailesi bir anda gözümün önünde beliriverdi. Kardeşimin eşinin ailesi toplumsal vasıflar açısından oldukça yüksek kriterlere sahip, saygın bir aile olarak bilinir. Ancak saygınlık kavramı ile kendisini ya da çevresindekileri küçük görme eğilimi olan gurur duygusu arasındaki farkı, eniştemin ailesinin yanında iken algıladığım ve daha sonra toplum içerisindeki vasıflarımı onlarınki ile karşılaştırırken hissettiğim gizli sıkıntıda, " ben onlar karşısında kendimi küçük görüyorum " her halde şeklinde ki bir tespit sonucu anladım. Gurur duygusu, içerisinde çerçevesi çizilmiş bir kavramlar yumağını barındıran küçük görmeler illüzyonunun ortak adıydı. Eniştemin ailesi eğitim açısından akademik titre sahip insanlardan oluşurken, sen kimsin hitabına muhatap olan arkadaşım ben eğitime devam ederken okulu çoktan bırakmıştı.

Her şey apaçık ortadaydı, çift yönlü bir yelpazenin kapsadığı alanda küçük görmeler ve görülmeler vehimleri, aslında gurur duygusunun gerçeğini öğretiyordu bana. Bu duyguyu bana tattıran benliğim, sözünü ettiğim arkadaşımla ilgili hikayede, duygunun zirvesini, diğer bir ifade ile vasıflar konusundaki üstünlüğü kendisine mal etmeye çalışmaktaydı . O üstünlüğünü haykırırken, zihnimde oluşan karşıtlık şuuru, eniştenlerde iken neden kendini onlardan daha aşağıda hissediyorsun şeklinde kulağıma fısıldadı. Benliğin genel davranış tarzının izleri ortaya çıkmaktaydı, kıyaslar sonucu oluşan her tür üstünlüğü kendisinden bilirken, davranışlarımda söz sahibi olabilmek için, aşağılanmalar olarak yarattığı algıları da kullanmamı bekliyordu. Netleşmişti zihnim, nefs davranışlarımıza sızmaya çalışırken kendisine ait olmayan üstünlük makamlarını kendisinden bilen, aşağılanmayı da kabul edebilen bir yapıydı.

Kainatı içine alabilecek yücelikte olan gönül, nazar makamı ve edep aynası olmakla öğünmez. Yüceliği tanıdığı kadar hiçliğin de kendisidir aslında, yokluk makamını içine sindirmiştir zira, bitmeyen iman hasretini bekler, özler durur. Gönlün niçin nazar makamı olduğu ile ilgili düşüncelerimi değerlendirirken, onun nefsani algıları veya davranışlarda aradığı kimliğin yansımalarını

seyredebileceğimiz yegane ayna olduğunu söylemem gerekir. Yüce yaratıcının varlık aleminde muhatap kabul edebileceği tek yer, kendisine ait üstünlükleri paylaşma sapkınlığından ve insana biçtiği değeri, aşağılanmaları kabul ederek göremeyen, talihsizliklerden arınmış hiçlik mekanlarıdır. Hiçlik varlığın yokluğu değil, yokluğun varlığıdır, kimlik iddiasında olan benliğin eğilimlerinden arınmış gerçekliktir yürekte ve biz buna hak demekteyiz. İnsan ancak davranış kararlarında yokluğun yada benliğin eğilimlerini bertaraf etmişliğin nişanesi olan hakkı üstün tuttuğu sürece, muteber bir varlık olabilecektir. Benliğin fiile katılması ise sadece mahzun olma sebebi olur ki bu halden şiddetle sakınılması gerekir. Ben eğer duygularıma düşen ve benliğimin haykırışı olan “ sen kimsin “ nidasına kapılarak çok sevdiğim arkadaşıma yönelmiş küçültücü bir tavırda bulunsaydım, karşılığı hiç şüphesiz gönlümde şahit olacağım mahzun olma üzüntüsü olacaktı.

O günlerde yüreğimdeki bir eksikliği ne yaparsam yapayım gideremiyorum. Her şeyin kendi bünyemde ve iç alemimdeki benden ibaret manevi ilişkilerden oluşması, gönül alemi bütünlüğüne nasıl ulaşacağım sorusunu bana sıkça sorduruyor, ama yanıtlara ulaşamama rahatsızlığı peşimi bırakmıyordu. O günler hakkında hatırladığım, hikayenin tümünde benliğimle baş başa bir halde ve yine onun yaratarak bünyeme yansıttığı algıların tedirginliğiyle, duygularımı sükun noktasına ulaştırmaya çalışmakta olduğum.

Yüreğime aldığım tatminsizliğin karşılığını ararken, duygularımın ortaya çıkış şeklinin nasıl olduğunu yeniden ele alarak gözden geçirmek istedim. Benliğimin ürettiği duyguların, onun beni ya da aynıyla kendisini arkadaşlarımla, çevremle kıyaslamaya başladığında zuhur ettiği aşikardı. Üstünlük, gurur, kibir, can sıkıntısı, kıskançlık gibi bir sözlüğün tüm içeriği ile belirttiğimiz nefsani algılarımız neden yineleniyordu, fark edilmesi lazım gelen bir ayrıntı var bu söz konusu tekrarlarda. Taşıdığımız benlik kaynaklı duyguların tümü sahte birer illüzyon ise bizden saklamaya çalıştıkları, üstünlüklerin gerçeğine işaret edecek birer delil olabilirler mi ? şeklinde düşündüğümü anımsıyorum. O andan itibaren artık kendi bünyemde tek başıma olmadığımı hissederek ve üstünlüğüne koşulsuz iman etmiş olduğum yüce Allah’ın bizleri, duygularımızın tümünde birlik, tevhid, teklik bilinci oluşturacak biçimde kurguladığını ve bizi söz konusu duygular karşısında yalnız bırakmayacağını çözümlemeye başladım. Ben sizi var ederken verdiğim maddi manevi hiçbir şeyin kıyaslanmasından, karşılaştırılmasından dolayı mahzun etmeyeceğimi, hiçliğin makamı olan gönül alemini yaratarak beyan etmiştim, diyordu. Gönül alemine olan inancımın samimiyetini, sadece üstünlüklerin gerçek sahibine iman ederek gösterebileceğimi kavramaktaydım. Nefsin bizlerden köşe bucak saklayarak yaklaşmamıza dahi tahammül edemediği gerçek bu değimliydi. Varlık alemini yaratarak takdirinin tüm izlerini kainatta insana tanıtan yüce yaratıcı, üstünlüklerinin ve birliğin sırrını benliğin eğilimlerinin arasına saklamıştı.

Kendisine ait olmayan her tür yukardan bakışa talip, aşağılanmaları da umursamayan davranışlar illüzyonisti gerçekte tek bir hedefe odaklamıştır. Üstünlüklerin gerçek sahibine imanın gönle yerleşmesi ile iktidarını kaybedeceğini bildiğinden, duygularımızın keşfetmemiz gereken gerçek hikayeleri üzerine yoğunlaşarak, oluşturabileceğimiz varlık birliği bilincini gözlerden saklamak için olmadık oyunları sahnede tutmaya, kendisini adarcasına gayret eder. Daha net belki şöyle açıklayabilirim, o bana arkadaşıma “ sen kimsin “ dedirtirken içime yönlendirdiği o yüksekten bakan duyguyu tartışmasız kılıp, konuya başka hiçbir açıdan bakmamamı, devamında gelecek tüm davranışlarımın bu hal üzerine oluşturulmasını öngörmektedir. O kendisini ben ilan etmeye çalışmaktadır, ama değildir.

Zihnimin anlatmaya çalıştığım düşüncelerin etkisi altında olduğu bu dönemde, gerçekten bir bilinç oluşturabilmem için yaratıcımızın kendisini tarifiyle, benliğimin bünyeme yönlendirdiği duygular, düşünceler ve psikolojik haller arasında bir bağlantı olup olamayacağını irdelememin en doğru yöntem olacağını, yeniden fikirlerimin arasına aldım. Eğer duygularımızla, Allah'ın bu duygular üzerindeki ahkamını işaret edebilecek elimizdeki yegane gösterge olan Esmalar arasında bir ilişki söz konusu olabilecek ise, farklı hallerimizi oluşturan nefsani yansımaların batıl olan, diğer bir ifade ile hiçbir karşılığı olmaması gereken vehimlerinin, rahatsızlıklarının bilinç düzeyinde bir anışla gönül sükununa dönüştürülmesi, mümkün bir bakış açısı gibi gözükmekteydi.

Arkadaşımla ilgili anlattığım küçük hikayeye şuur düzeyinde nasıl bakmalıyım derken, Allah'ın yaratmış olduğu hiç kimsenin, onun takdirinden dolayı vermiş oldukları ile küçük düşmeyeceği sözünü beyan ettiğini, dünyayı sosyal statü manasında elde etmek için girişilen çabalarla ulaşılanların, çok değerli olmakla beraber kıyaslar sonucu, bir gönlün hüznünün yanında hiç olduğunu da dağarcığıma almakta olduğumu hatırlıyorum. Hiç kimse sosyal yapısını belirleyen değerleri olan eğitim, kültür, asalet ve bunlara bağlı refah, olanak, zenginlik gibi nimetlerden ötürü küçük düşmeyecek ya da gurura kapılmayacaktı.

Şu an yolculuğumun en zor aşamasına geldiğimi, bir ışık kaynağından çıkan ışın huzmelerini bir birinden ayırt etmek kadar dikkat gerektiren zor sınavın içinde olduğumu, zihnimin karışıklığından anlayabiliyorum. İç alemimle Esmalar arasındaki ilişki nasıl kurulmalı derken, en doğruların teyitlerinin alınışı ve gönlümün ilahi frekansla buluşması aşamasında elde edilecek huzurun dikkatle izlenmesi gibi, pratik çözümler oluşturmam gereği de ortaya çıkıyordu.

Gurur duygusunun tarifinden aldığım ip uçları, benliğimin oluşturduğu tüm algıları bertaraf etme ve onları mahzun olma bölgesi olarak ifade ettiğim yelpazede yerine oturtma konusunda bana ışık tutabilirdi. Çerçevesi çizilmesi gereken ana duygular olan öfke, kin, kıskançlık, fitne, itibar ve diğerleri, pek çok alt kavramdan oluşmaktaydı. Elimdeki örnekte ısrarcı olup, o zaman kesitini sizlerle de paylaşarak, gururun açılımlarını elden geldiğince tespitler, ötesinde fikir yürütmeler ardından teyit almalar şeklinde, bir tarif oluşturma gayreti içerisine giriştim. İlk ve bana en çok onaylandığımı hissettiren tespitim, küçük görmeler ve görülmeler alanının iki ucunun birinde gurur ya da kendini üstün görme bayağılığının varlığı ile diğer ucundaki çok yoğun bir psikolojik içerik olduğunu düşündüğüm aşağılık duygusunun bulunduğuydu.

İlişkilerimizi oluştururken bizleri etkisi altında tutarak yönetme kararlılığında olan benliğimizin bünyemize yönlendirdiği, kendi kimliğinin ifadesi olan yansımalar, davranışlarımızda algı ve gerçek ikileminden hangisinin etkisi altında olacağımızın göstergesi olmaktadır. Bu farkı ayırt etmek her zaman zannedildiği kadar kolay olmadığı için duygularımızı sürekli gözlem altına alarak, içimizde hangi eğilimlerin dolaştığını tespit etmeyi rutin bir görev haline getirmemiz gerekir. Sözünü ettiğim aşağılık duygusu beni uzun süre rahatsız ettiği için kendimle ilgili tespitlerimin ilk dönemlerinde onu tanımlayabilmem, nispeten daha rahat oldu. Ancak onu gurur duygusunun saflarına katabilmek için oldukça mesai harcadığımı söylemeliyim.

İnsan dış dünyadan sosyal, kültürel, ekonomik pek çok olgunun etkisini, iç aleminden ise manevi ilişkilerinin yansımalarını, ya duygusal bir refleksle ya da derinlemesine analiz ederek değerlendirir ve bunları davranışa dönüştürür. İyi çözümlenememiş söz konusu belirleyici etkilerin insanı yanlış kararlar alma noktasına getirebilme yeteneğine sahip olduğu da bir gerçektir. Bu yüzden üzerimizdeki etkilerden ne anlıyorsak, onlara ne tip yorumlar getiriyorsak sosyal hayata katılımımızda bu şekilde

biçimlenmektedir. Duygu dünyamızı anlatırken ifade ettiğimiz kavramlar, gerçekte bizim iç ya da dış alemden algıladıklarımızı söze dönüştürürken kullandığımız tariflerdir. Davranışlar üzerinde yönlendirici etkisi olduğundan, benliğimizin ürettiği her tür duygusal, düşünsel ve psikolojik hali de algı olarak isimlendirmek, algılar ve gerçekler arasındaki ayrıma gönderme yapması bakımından doğru olacaktır.

Yürekte bitmeyen bir hüznün habercisi olan mahzun olma yelpazesindeki algıların davranışlara dönüştürülmesi, farkındalığın ertelenmesine, günahlar aleminin yanılgılarına en önemlisi de benliğin kendisinde var olan, boyutlar içerisindeki tekamül, gelişim özelliğinin imha edilmesine neden olacağı da unutulmamalıdır bu süreçte. Onun daima gelişimi red ederek ilişkilerini kendi en düşük seviyesi olan hallerle düzenlemek istediği zaten bilinmektedir. Bilincin de genel olarak ilk adımı bu kapsayıcı tarifle atılmaktadır.

Düşünce denen soyut zihinsel faaliyetin oluşumu beni her zaman derin tefekküre itmiştir. Bu faaliyetlere sanki sırasını bekleyen bir öğrenci gibi, lütuf edilip de fırsat verildiğinde ancak bilinç düzeyinde katılabiliyormuşum duygusunu da hep hissetmişimdir. Bilincimin zihnime hakim olabilmesi için yine zihnimin içinde neler olduğunu irdelemem gereğini sezmekteydim, ancak diğer aktörlerin varlığı sanki pandomim gösterisi gibi kimliksizdi önceleri. Zihnimdeki etkilerin kaynaklarını tanımaya çalışırken bazılarının maskelerinin yavaş yavaş yüzlerinden sıyrılıp, sahnedeki aktörlerin belirginleşerek bir tiyatro gösterisine dönüşmekte olduğunu fark etmeye başladım içimdeki ilişkiler ağında. Beni hiçbir zaman şaşırtmayan baş rol oyuncularımdan olan benliğim, senaryonun muhteris misafiri, yine her fırsatta sahneye çıkmak için elinden geleni yapıyordu. Ancak edebi eser tüm alemin onun ihtiraslarının etrafında dönüyor olduğunun bir nişanesi olacak şekilde kaleme alınmamıştı. Onun sahneyi ele geçirmek için planladığı tüm illüzyonları, açığa çıkarmayı kendisine görev edinmiş bir rakibi vardı. Aynadan yansıyan benlik izlerinin zihinlerdeki kimliğini çözümleme konusunda ihtisas sahibi olan akıl, gönül kristalinin en yakın arkadaşıdır. Nefislerimiz zihinlerdeki varlığını gönül aynasından saklayamaz. Hangi duygusal hale bürünürse bürünsün gönül onu aklın değerlemesine sunacaktır, bize düşense farkındalık frekansımızı sürekli açık tutmak olmalı tereddütsüz.

Çevresi ile bir üst perdeden konuşma eğiliminde olan ve aşağılık duygusunu elde ettiği titrlerle aştığını zanneden, kibrini kendisiyle aynı yeterlilikte olmadığını vehmettiği tüm ilişkilerinde gösterirken ele veren benliğin ilk görüntüsünü, aklın analizine sunacak olan gönlümüzün hizmetini, ancak farkındalıkla bir değer ifade eder hale dönüştürebiliriz. Daha basit bir şekilde şöyle söyleyebiliriz belki, nefsimizin neler yapabileceğini bilerek, sahneye çıkarken rolünü unutmuş bir oyuncu misali , durumu seyirciden saklamak amacıyla canlandırdığı rolü anlaşılamayacak bir replikle geçiştirmeye çalışan benliğimize tiyatromuzda yer vermemeliyiz.

Tanımamak ne kadar acı bir iddiadır. Sahip olduğu her şeyi kendisiyle özdeşleştiren ve alemi bu gözle gören söz konusu eğilim, ilk başta takdiri görmezden gelme zavallılığı içerisinde enaniyet, kendini beğenme dediğimiz duyarsızlık batağında debelenir haldedir. Oluşturduğu ve bünyemize yansıyan tüm algılarının, bilinç harici dünyada alışkanlıklar şeklinde davranışlara dönüştürülme hazırlığı olduğunu da artık anlamaktayız. Gönül, nefs ve akıl arasındaki ilişkiyi, sorgusuz bir ben yaratma illüzyonunun farkındalığa ve devamında bilince dönüştürülmesi gereğinin kusursuz tasarlanmış bir emaresi olarak görmek her halde yanlış olmayacaktır. Varlık değerlerimizi belirleyen, içinde olduğumuz toplumsal kesimden hazır olarak elde ettiğimiz kimlik kayıtlarımızdaki tüm kıymetler, kıyaslar aleminin bir malzemesi değil, hakkı paylaşmaya dair imanımızın teyit araçları olmalıdır.

İnsanın yaşam içerisindeki varlığına dair tüm belirleyici biçimleri çizen bir yaratıcısı olduğu hususundaki imana karşı, ki bu üstünlük makamları sahibi olması nedeni ile ona ait bir övünme hakkıdır, toplumsal varlığını oluşturan alt yapıyla ilgili gerçekleri inkar edip tanımayarak gurur eğiliminin özünü oluşturan enaniyet sahibi nefs, aslında insanlar için gönül aleminin bir parçası olma bilincini gözlerden saklama gayreti içerisindedir. Çok genel bir tanımlama yaparak şunu söylememiz mümkün olabilir, duygularımızın arka planındaki gerçek hikayeyi çözümleyebileceğimize dair gayretlerimiz bizi söz konusu duygu konusunda farkındalığa, bu duygunun nasıl bir illüzyonla örtülmeye çalışıldığını keşfederek gönül alemimizdeki huzura hangi Esma ile ulaşacağımızı keşfetmemiz, bizi ortak paydaya diğer bir ifade ile bilince taşıyacaktır. Benliğin bu oyunu ısrarla oynamasının arkasındaki nedense, bilincin tüm duygularımızdaki arka planı ortaya çıkararak artık inkarı mümkün olmayan bir iman dirayetinin üstünün örtülü kalması içindir.